

Çanakkale Savaşı'nda Alman Bahriyeliler

Yusuf Ziya Altıntaş, İstanbul:

Küre Yayınları, 2024.

(360 sayfa ISBN 978-625-6624-12-2)

Mustafa GENCER*

Giriş: Çanakkale Harekâtının Özeti

Birinci Dünya Savaşının başlarında Osmanlı Devleti Aralık 1914'te Ruslara karşı Kafkas Cephesi'nde olumsuz neticelenen Sarıkamış harekâtının hemen akabinde 1915 yılının başlarında İngiliz-Fransız müttefik ordusunun Çanakkale'ye saldırısı ile karşı karşıya kalmıştı. İtilaf güçlerinin 19 Şubat 1915'te başlayan deniz harekâtında 18 Mart'a kadar geçen dönemde boğazın girişinde bulunan Rumeli yakasındaki Seddülbahir ve Ertuğrul tabyaları ile, Anadolu yakasındaki Kumkale ve Orhaniye tabyalarını tahrip eden İngiliz-Fransız filosu Osmanlı topçu atışları ve mayınlar nedeniyle Çanakkale'den geçemediler. 25 Nisan'dan itibaren Gelibolu Yarımadası'na altı ayrı yerden ve Asya kıyısındaki Kumkale'ye çıkartma yapan Fransız ve İngilizler; Arıburnu'nda Anzak kuvvetleriyle kıyıya

Kitap Değerlendirmesi/Book Review

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi

ORCID ID: 0000-0002-9120-1654

E-posta/E-mail: mustafagencer1@

hotmail.com

çıkışlar ve burada Türk kıyı müdafileri ile temas kurmuşlardı. Ancak Seddülbahir ve Anzak kıyı başlarının küçüklüğünün ve lojistik kapasitesinin olmadığını geç fark eden İngilizler, Anzak mevzilerinin hemen kuzeybatısındaki Suvla Koyu'na çıkartma planları geliştirdiler. Ağustos sonunda bu bölgeye yapılan en büyük İngiliz hücumu da sonuca ulaşamayınca İtilaf kuvvetleri Ocak 1916'da Gelibolu'yu tahliye kararı verdiler.

Çanakkale'de Alman Bahriyeliler

Bu yazının konusu olan “Çanakkale Savaşı'nda Alman Bahriyeliler” başlıklı çalışma İstanbul Üniversitesi'nde doktora tezi olarak 2022 yılında tamamlanmış ve daha sonra başlıkla ilgili iki bölümü esas alınarak kitap olarak basılmıştır. Giriş ve sonuç kısımları dışında kabaca iki kısımdan oluşan 360 sayfalık eserin birinci kısmı (1-184) Çanakkale Boğaz savunması tertibatında görev alan Alman bahriyelilerin bölgeye gelişleri, istihdamları, Çanakkale tabyalarına dağılımları, boğaz savunmasının güçlendirilmesindeki rolleri, İtilaf filosunun saldırıları, 18 Mart harekâtı, bu harekâtın sonuçları ve yansımaları ile kara savunmasına hazırlık konularını içermektedir.

Osmanlı donanmasında görev alan Alman bahriyelilerin cepheye yönelik etkinliğine ayrılan ikinci kısımda (185-334) ise Osmanlı Donanmasını modernleştirmek üzere 1912 mayısından itibaren İstanbul'da bulunan İngiliz Amiral Arthur Limpus'un ayrılmasından başlayarak Alman bahriyelilerin değişik kademelerde Osmanlı donanmasına dahil olmaları ve operasyonlara katılmaları, kara savaşlarında endirekt atış desteği, gözlem, haberleşme, denizaltı desteği ve bahse konu Alman desteğinin değerlendirilmesi konularını içermektedir.

Eserin içindekiler kısmı ve metin içi başlık numaralandırması optik olarak daha netlikte olabilirdi. Birinci kısımda ele alınan Boğaz savunması tertibatında görev alan Alman bahriyelilere (Usedom/Merten komutasında) dair konular 1-6. bölümleri, İkinci kısımda devam eden numaralandırma ile 7-13. bölümlerde işlenen Osmanlı donanmasında görev alan Alman bahriyeliler ve cepheye etkileri (Souchon komutasında) takip etmiş, alt başlıklar da buna göre kısmen kronolojik kısmen tematik düzenlenmiştir. Eserin ilgili kısımlarına serpiştirilen haritalar, resimler, tablolar ve belgeler ile siperlere, savaş

gemilerine, anıt mezarlarına vs. ait görseller, açıklamalar ve kaynak bilgileriyle birlikte bolca ve yerinde kullanılmıştır. Bu görsel malzeme konuyu anlamaya ve okuyucunun zihninde bir imaj oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Oldukça hacimli olan bu çalışmanın sonuna konu ve kişiler dizini de eklenmiştir.

İçerik Özeti ve Katma Değer

Eserde öncelikle henüz Almanya ile ittifakın hemen akabinde ve Osmanlı'nın fiilen savaşa dahil olduğu 29 Ekim 1914 öncesinde, yani 1914 yılının ağustos ayında Almanya'dan gelen subayların Çanakkale'yi tahkim çalışmaları aktarılmıştır. Ardından 1915 Şubat/Mart'ına kadarki Deniz savaşları ve Nisan'dan itibaren 9 Ocak 1916'ya kadar süren kara çıkartması ve kara savaşları ile savaşın sonuna kadar Boğazları koruma tedbirleri Alman bahriyeliler merkeze alınarak ele alınmıştır. Aynı şekilde cephedeki zaferlerin ve kazanımların Türk ve Alman taraflarınca “paylaşımı” tartışmalarına da yer verilmiştir. (s. 13-14)

Cephenin komuta kademesinde iki Alman amiralin ismi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Boğazlardan sorumlu Sahil İstihkâmâtı ve Torpil Kıtaatı Müfettiş-i Umumisi sıfatıyla Amiral Guido von Use-dom, diğeri ise Başkomutanlık Vekaleti'nin Çanakkale'deki temsilcisi Amiral Merten'dir. İki komutan Çanakkale için oluşturulan özel Alman birliğinin 1914 Ağustos ayından Kasım 1918'e kadar cephenin tahkimi, muharebe ve muhafazası ile birliklerin eğitimine katkıları bağlamında incelenmiştir.

İmparator II. Wilhelm'in direktifiyle 15 Ağustos 1914'te Türk-Alman savaş hedefleri çerçevesinde sahil istihkamlarının takviye edilecek Boğazların savunmasının savaşa hazır hâle getirilmesi ve böylece Osmanlı'nın savaşa girişinin temelini oluşturulması amacıyla “Alman İmparatorluk Donanması Türkiye Özel Kumandanlığı” (Sonderkommando der Kaiserlichen Marine in der Türkei) teşkil edilmiştir. Türkiye'ye gönderilmek üzere yeni kurulan bu özel birliğin Osmanlı Devleti'nin talebi üzerine gerçekleşmediği, hatta henüz tarafsız olan Osmanlı hükümetini zora soktuğu İstanbul'daki Alman Deniz Ataşesi Hans Humann tarafından da teyit edilmiştir. (s. 26) Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi Rus limanlarına Alman/Osmanlı

saldırısı ile gerçekleştiği göz önünde bulundurulursa bu durum detaylı incelemeye namzet bir konudur. Zira Mustafa Aksakal bu konuda Almanya'nın başlangıçta Osmanlı'yı olası bir ittifak için yetersiz görmesi ve Rusya'ya karşı ona ihtiyaç duymamasını, Osmanlı Devleti'ni zorla savaşa sürüklediğinin bir kanıtı olarak ileri sürmektedir. Ancak Osmanlı Devleti tarafsız kalmakla birlikte Almanya ile İttifak anlaşmasını imzaladığı 2 Ağustos 1914'te genel seferberlik ilan etmiştir. Bu anlaşmanın er ya da geç bir savaş ihtimalini beraberinde getirdiğini hesaba katmak gerekmektedir.

Ağustos sonunda sivil kıyafetleriyle İstanbul'a ulaşan ve Amiral Usedom emrine girecek olan kumandanlık personelinin sayısı kısa zamanda 700'e vasil olmuştur. Osmanlı topçu mühendis subayı ve telemetre uzmanı olarak ağustos ayında bir süreliğine Çanakkale'de görevlendirilen Eyüp Bey, kıtaata gelen bu Almanlar hakkında “adeta onların müstemlekesi olduk” sözleriyle pek olumlu görüş beyan etmemiştir. (s. 40)

Çanakkale'ye gelen Alman askeri varlığının sahadaki konumu hakkında başlangıçta kargaşa ve belirsizlik ortaya çıkmıştı. Almanlar kendilerini görev yerlerindeki tüm topçu ve deniz birliklerinin komutanı olarak görürlerken, Osmanlı subayları ise Alman subaylarına danışman müfettiş olarak bakmaktaydılar. Amiral Merten dahi henüz 3 Eylül 1914'te görev sahası ile ilgili belirsizliğe dikkat çekmiş, Alman subay ve bahriyeli askerlerin kullanımının Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Bey'in onayına bağlı olmasının kendi görev tanımına aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu ilk dönemde komuta kademesindeki bu karışıklığı doğal görmek icap eder. Ancak Alman Genel Karargâhı'nın ittifak ilişkisine dayanarak Osmanlı ordusunun savaş yönetiminde etkin olmak istediği görülmektedir. (s. 42-44) Özellikle belirtmek gerekir ki savaş öncesi bu tür as-üst ilişkilerindeki hiyerarşik belirsizlikler askerî operasyonlar esnasında ortak hedefte odaklanmaya evrilmiştir. Nitekim yazarın belirttiği üzere Alman Amiralleri Usedom ve Merten ile Cevat Paşa'nın, deniz muharebeleri döneminde Çanakkale Boğazı'nın denizden savunulmasının üst komuta kademesini oluşturdukları görülmektedir. Savunma planını şekillendiren Cevat Paşa'nın iki Alman meslektaşı ile birlikte çekilmiş meşhur fotoğrafı Boğaz savunmasının simgesi olmuştur. Altıntaş'ın

tespitine göre 18 Mart akabindeki süreçte Boğaz savunmasında Alman komutası daha etkili olmuştur. (s. 49)

Üçüncü bölüm (s. 51-82) Amiral Merten komutasındaki Alman birliklerin Çanakkale'ye gelişine dairdir. Çanakkale'ye gelen Alman subay, astsubay ve askerleri Türk üniformalarıyla ilk etapta Orhaniye, Ertuğrul, Dardanos, Hamidiye, Kilitbahir, Mecidiye, Namazgâh tabyalarına dağıtılmışlardır. Ayrıca 1914 Eylül ayı ortasına kadar mayın ve diğer savaş malzemelerini içeren 19 vagon malzeme İstanbul'a ulaşmıştı. Carl Mühlmann, gelen Alman subaylarıyla Osmanlı birliklerinde Eylül ortalarından itibaren yoğun atış talimi, haberleşme, geri hizmetler ve benzeri konularda eğitim faaliyeti başladığını belirtmektedir. Nitekim Boğazın Alman topçuları ile tahkimi İngiliz gözlemcilerin dikkatini çekmiş ve bu şartlarda Çanakkale'yi geçmenin daha zor olacağı not edilmiştir (s. 58) Buradan anlaşılıyor ki, 1914 yılı ağustos ayından itibaren Çanakkale'ye gelen Alman asker, subay, komutan ve mühimmat ile gerek eğitim, takviye, disiplin, organizasyon ve gerekse manen Osmanlı ordusunun savaşma kabiliyeti ve savunma gücü artmıştır. Bu önemli katkı ilerdeki deniz ve kara savaşları operasyonlarına da yansımış olup takdire şayandır.

Boğazı savunma hazırlıkları bağlamında öncelikle Boğaz girişinin iki yakasındaki tepelere Yarbay Heinrich Wehrle komutasında 15 cm'lik sekiz ağır sahra obüs bataryası yerleştirilmiş ve bunlar deniz muharebelerinde Müstahkem Mevki'ye başarılı şekilde yardım etmişlerdir. Bu yardım ve destek dört başlık altında sıralanacak olursa; ilk olarak, Almanya'dan gelen birliklerden mayın arama ve dökme için özel bir mayın birliği oluşturulmuştur. Bu birlik Şubat 1915'e kadar Boğaz'a 334 mayın dökmüştü. İkinci olarak, Osmanlı Donanması'na ait gemilerden 15 cm'lik seri atışlı modern toplar sökülerek Boğaz'ın iki tarafındaki mevzilere yerleştirilmişlerdi. Üçüncü olarak; Mesudiye, Barbaros Hayreddin ve Turgut Reis gibi gemilerden düşman filosuna ateş takviyesi planlanmıştı. Dördüncü olarak, her iki yakada düşman gemilerine hedef şaşırtmak amacıyla farklı bölgelerde sahte toplar tesis edilmişti. (s. 69-71)

Savunma hazırlıklarının işlendiği bu üçüncü bölümü Şubat 1915'ten itibaren başlayan operasyonları ele alan dördüncü bölüm (83-115) izlemektedir. İtilaf filosunun yoğun deniz saldırılarını konu

edinen bu bölümde öncelikle Osmanlı Devleti'nin savaşa girişini takip eden birkaç gün içinde İtilaf donanmasının 3 Kasım 1914'te boğaz girişindeki tabya ve kaleleri hedef alması anlatılmıştır. Düşman filosunun boğaz önünde adeta nöbet tuttukları, Limni, Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada (Tenedos) gibi adaları bir üs hâline getirdikleri Osmanlı karargahınca takip edilmekteydi. Düşmanın 16 büyük harp gemisi ile yaptığı 19 Şubat saldırısı Osmanlı tarafında endişeye sebep olmuştur. İtilaf filosunun Boğazı geçmek ve İstanbul'a varmak için giriştiği bu ilk teşebbüs padişah ve Osmanlı Hükûmetinin Anadolu'ya, öncelikle Sakarya'ya taşınması fikrini beraberinde getirmiştir. Nitekim Amerikan Elçisi Henry Morgenthau'ya göre de İstanbul'da İtilaf saldırısının başarılı olacağına dair bir endişe hâkimdi ve gerektiğinde padişah ve diplomatik misyonları Anadolu'ya götürecek iki tren hazırlanmıştı. (s. 108-111) Bu İtilaf saldırısında kayıtlara geçen ilk kayıp Alman askerlerinden Batarya Komutanı Woermann olmuştur. Ancak Birinci Ordu Komutanı Liman von Sanders İtilaf filosunun İstanbul'a doğru olası hareketini önlemek için de gerekli tedbirlerin alındığını belirtmiştir. Amiral Usedom da müteakip 25 Şubat deniz hareketinin da İtilaf donanması için başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmiştir.

18 Mart saldırısından önce Enver Paşa'nın daveti üzerine cepheyi ziyaret eden Morgenthau da asker yoğunluğu itibarıyla yaptığı sınıflandırmaya göre “Almanlardan” müteşekkil Hamidiye ve “Türklerden” müteşekkil Dardanos tabyalarındaki hazırlık ve motivasyonu gördükten sonra Cephe sathında İstanbul'daki havanın hâkim olmadığını belirtmiştir. (s. 113-114)

Eserin 100. sayfasında şubat ayındaki iki yoğun ardıl deniz harekâtından sonuç alamayan İtilaf filosunun daha 18 Mart'taki büyük karşılaşma öncesinde ilk amfibik harekâtı düzenlediği belirtilmektedir. Bu bilgi ise Türk tarihçiliğinde genel kabul gören 18 Mart'a kadar deniz, sonra 25 Nisan'dan itibaren kara harekâtından müteşekkil addedilen “Çanakkale kronolojisi”ni kısmen revize etmektedir. İtilaf kuvvetlerinin Kumkale ve Seddülbahir'e yaptıkları sistematik bombardıman, Türk birliklerinin bölgeye yaklaşmasına mâni olduğundan düşmanın küçük çıkarmalarla tabyalardaki top ve cephaneliklere zarar vermesi engellenemiyordu. Bombardıman edilen boğaz girişindeki kale tabyalarını tam olarak etkisiz hale getirme amacını taşıyan bu küçük çıkartma teşebbüsü verdirilen kayıplar göze alındığında

dikkati şayandır. Henüz 4 Mart 1915'te Kumkale'ye yapılan İtilaf çıkarma teşebbüsü püskürtülerek düşman tarafına 400 askerden ölü ve yaralı 70 kayıp verdirilmiştir. Amiral Usedom bu teşebbüste ele geçirilen malzemenin incelenmesinden İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale'de uzun erimli bir mücadele için hazırlıklarını tespit etmiştir.

Beşinci bölüm (115-153) 18 Mart zaferini ve İtilaf filosunun 100'ü aşkın lojistik gemi, kruvazör, zırhlı ile başlattıkları büyük harekâtı Alman bakış açısıyla konu edinmiştir. Olayları adeta ânı yaşar gibi aktarmış olması esere farklı bir sürükleyicilik ve özgünlük katmıştır. Bu cephede yeni savaş aleti olarak ilk kez uçakların kullanılarak cephe hakkında havadan anlık bilgi alınması saldırının sadece denizden yapılmasında etkili olmuştur. Alman subaylarının organizasyon katkısı ile Boğaz tahkim edilmiş ve atışa hazır 230 top, seyyar obüs bataryaları ve Boğaz'a dökülen mayınları korumak üzere set bataryaları tesis edilmişti. Havacı Üsteğmen Erich Serno ile Deniz Yüzbaşı Karl Schneider'in 18 Mart sabahı yapmış oldukları gözlem uçuşu İtilaf filosunun harekâtına işaret etmişti. (s. 120)

Fransız zırhlısı *Bouvet*, İngiliz *Irresistible* ve *Ocean*'in batmasıyla geri çekilen İtilaf donanmasına karşı mücadeleyi Müstahkem Mevki Karargâhı gözetleme mevkiinde Amiral Usedom, Merten ve Cevat Paşa birlikte takip etmişlerdir. Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı Selahaddin Adil Bey'in hatıratında “Saat 16.00 sıralarında yanımda bulunan Amiral Merten'in büyük bir sevinçle ve yüksek sesle ‘Schiff, Schiff (gemi, gemi) yatıyor!’ derken, Yarbay Wehrle de *Ocean*'in batmasına dair raporunda bataryalarda ki ‘Allah Allah’ nidalarıyla yaşanan sevinci aktarmıştır. (s. 122-3)

Düşman donanmasına ait üç zırhlının batması ve *Inflexible*'in ağır hasara uğraması Türk Tarih yazımına göre Nusret mayın gemisinin döktüğü mayınlar sayesinde mümkün olmuştur. Amiral Usedom ise Nisan ayında kaleme aldığı raporunda, 18 Mart günü üç geminin batırılmış olması başarısının öncelikli olarak topçulara yazılması gerektiğini belirtmektedir. Aynı şekilde Erenköy Ağır Topçu Bölge Komutanı Yarbay Wehrle, *Bouvet*'in hızlı batmasına neden olan hasarın Hamidiye Tabyası'ndan ağır topçu ateşiyle olduğunu belirtmiştir. Aradan yıllar geçtikten sonra Çanakkale'deki savaşı ele alan Alman resmî tarihinde başarıyı paylaştıran bir tavır gözlenmektedir. (s. 127)

Tophaneli Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey komutasındaki Nusret mayın gemisi 7-8 Mart 1915 gecesi Erenköy koyuna 26 mayın dökmüştü. Mayın Grup Komutanı Hafız Nazmi ve Alman Torpidocu Rudolph Bettaque ile birlikte Alman Donanma Başmühendisi Arnholdt Reeder 7 Mart günü mayın dökmek için gereken hazırlıkları yapmak üzere Nusret mayın gemisinde bulunmaktaydı. Hava Yüzbaşı Serno anılarında bu mayınlardan bir kısmının kısa süre önce Ruslar tarafından Trabzon önlerine dökülen ve hızlıca Çanakkale'ye nakledilen mayınlar olduğunu belirtmektedir. Nara'dan hareketle Anadolu sahillerinden Çanakkale'ye kadar düşman donanmasına görünmeden mayın dökme işlemi tamamlanmıştı. Buna göre, Türkiye'de dile getirilen Çanakkale anlatısında yer alan Nusret'in mayınları 18 Mart'ın bir gün öncesinde döktüğü gerçek durumu yansıtmamaktadır. (s. 129-130)

Çanakkale zaferi *Tanin*, *İkdam*, *Sabah*, *Tasvir-i Efkâr* gibi gelen Osmanlı gazetelerinde gerek savaşın gidişatı gerekse İslam dünyasında meydana getirdiği coşku bakımından yer almıştır. İstanbul'daki Alman elçisi Wangenheim ise raporunda, nedenini anlamakla birlikte, “Hiçbir gazetede zaferdeki Alman yararlılığından bir ima bile yer almıyor” diye yazmıştır. (s. 146)

Zaferin paylaşılması veya sahiplenilmesi konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. Kuşkusuz askerî operasyonların ardında siyasi ve sosyolojik etmenler bulunmaktadır ve askerî bir başarının sahiplenilmesi – başarısızlığın sahiplenilmemesi kadar- doğaldır.

Anadolu Hamidiye Komutanı Yarbay Wossidlo da 18 Mart'a dair raporunda Alman ve Türk top mürettebatı ile cephanecilerin örnek bir iş birliği sergilediklerini belirtmektedir. (s. 133) Deniz muharebesinde 22'si Alman olmak üzere toplam 114 askerin şehit ve yaralı olarak kaybedildiği, vefat eden Türk ve Almanların bugün eski fotoğraflarda görülebilen haç ile hilalin bir arada olduğu Hamidiye Tabyası Şehitliğinde defnedildiği görülmektedir.

Savaşın büyüklüğü ve Çanakkale'ye verdiği tahribat konusunda Yüzbaşı Serno, harabeye dönen şehirde yüzlerce kedinin ortaya çıkmasının dikkatini çektiğini, sonradan bunun nedeninin 18 Mart günü denizdeki patlamalar dolayısıyla ölen balıkların kıyıya vurması olduğunu anladığını belirtmektedir.

Altıncı bölüm (155-184) Amiral Usedom'a dairdir. Usedom, Ağustos 1914'ten itibaren yürüttüğü Osmanlı Genel Karargâhı Boğazlardan Sorumlu Müfettişlik görevini Osmanlı Mareşali rütbesiyle devam ettirmiş ve 2 Eylül 1915'te kurulan Boğazlar Umum Kumandanı olarak savaş sonuna kadar görev yapmıştır. 18 Mart sonrası Çanakkale'deki Alman varlığı kimi Osmanlı subaylarınca endişe ile takip ediliyordu. Nitekim Telsiz Telgraf İhtiyat Zabiti Tevfik Rıza Bey, 30 Mayıs 1915 tarihli Çanakkale günlüğünde Cevat Paşa'nın etrafının Almanlarla sarılmış olmasına dair endişelerini “Doğal olarak savaştan zaferle çıkmak ve üstünlüklerini Avrupa'ya kanıtlamak istiyorlar.” ve “Türkiye'den de koloni gibi faydalanmak...” kelimeleri ile not etmiştir. (s. 160)

İtilaf kuvvetlerinin denizden geçemedikleri Çanakkale'yi karaya çıkartma yoluyla geçmeyi deneyeceklerine dair istihbari bilgilerin artması üzerine kara savunmasında acilen yeni bir teşkilatlanmaya gidilmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Çanakkale Boğazı'nın her iki yakasındaki mevcut birliklere takviyelerle Beşinci Ordu kurularak başına Liman von Sanders atanmıştı. İstanbul Boğazı'nda olası Rusya saldırısına karşı tedbir içinse Birinci Ordu'nun başına Collmar von der Goltz getirilmişti.

25 Nisan'da Fransızlar ilk büyük çıkartmayı Kumkale'ye yapmış, ancak birkaç gün içerisinde Seddülbahir bölgesine geçmişlerdir. Fransızların Anadolu yakasından çekilmeleriyle Amiral Usedom raporunda, Harbiye Nazırının ordunun istediği tüm top ve cephanenin Gelibolu Yarımadası'na geçirilerek İngilizlere karşı kullanılmasını emrettiğini, ancak kendisinin bu adım ile Boğaz savunmasını zayıflatmak istemediğini belirtmiştir. Ayrıca Usedom, eldeki cephanenin azlığı nedeniyle Almanya'dan gelecek cephanenin önemine işaret etmiştir. (s. 171) Ancak Balkan yolunun açılmaması nedeniyle Eylül ayına kadar Osmanlı kuvvetlerine Almanya'dan mühimmat desteği gelmemiş, savaş eldeki imkanlarla, hatta Anafartalar'da süngü savaşı şeklinde yürütülmüştür. 1915 sonbaharında Sırbistan koridorunun açılması ile gelen ve Çanakkale'ye de gönderilen askeri mühimmat, İtilaf güçleri üzerinde caydırıcı bir etki oluşturmuş, nitekim tekrar bir harekât veya saldırı gerçekleştirilmemiştir.

İtilaf kuvvetlerinin boğazları tahliyesinden iki ay önce Amiral Usedom, 31 Ekim 1915'te İmparator II. Wilhelm'e sunduğu raporunda

Çanakkale Boğazı'na yönelik tehdidin azalmasıyla Türklerdeki, artık Almanlar kadar iyi oldukları ve eğitime ihtiyaç kalmadığı tavrına bağlı olarak yükselen özgüvene ve artan kibir tehlikesine işaret etmiştir. Ona göre nesnel eleştiri, bilhassa öz eleştiriye becerememeleri Türklerin en belirgin özelliklerindendir. (s. 176) Raporda ayrıca Gelibolu Yarımadası'ndaki kara muharebelerinde 78 Alman topçusundan 7 subay ve 8 askerin öldüğünü, 3'ünün ise yaralı olduğunu belirtilmiştir.

Çanakkale savaşlarındaki tartışmalı konulardan biri de İtilaf güçlerinin 8/9 Ocak 1916 sabahı bölgeyi sorunsuzca terk ettikleri yönündedir. Ancak Altıntaş tahliyenin kolaylıkla yapılamamasına ve düşmana çekilirken kayıplar verdirilmesine işaret etmektedir. Tahliye öncesi dönemde önemi artan İntepe bölgesine Deniz Yüzbaşı Nitzsche kumandasında birleştirilen topçu bataryaları İngilizlere hiç rahat vermemişti. İstanbul'da Almanca yayınlanan Osmanischer Lloyd gazetesi 13 Ocak 1916 nüshasında 4 Ocak'ta İtilaf kuvvetlerine karşı saldırı hazırlığı başlatıldığını ve 8/9 Ocak saat 21.00 ile 03.00 arası İtilaf kuvvetlerinin çekilme hareketleri fark edilerek saldırıya başlandığını, 9 Ocak'ta ise kıyıda düşmana çok sayıda kayıp verdiklerini yazmıştır. Ayrıca gazete, kurtarılmaları mümkün olmayan 600 atın imha edildiğini ve de çok sayıda silah, top, mermi ve araç ile at, eşek ve gıda malzemesinin ele geçirildiğini belirtmektedir.

Amiral Usedom Almanya'ya dönüş yolunda Balkan treninde karşılaştığı Amerikan Elçisi Morgenthau'ya şunları söylemiştir: “Çanakkale'de yer yer ölüm kalım savaşı verildiğini ve Türklerin kahramanlığına ve binlerce insanı feda etmeye hazır olmalarına çok şey borçluyuz. Şimdi her şey yerli yerinde, vazifemiz sona erdi”. (s. 182)

Kitabın Osmanlı Donanmasının Çanakkale Cephesi'ne yönelik sevk ve idaresinde Alman bahriyelilerin rolüne dair İkinci kısmında Osmanlı Donanmasının başına getirilen Amiral Souchon'un idarî ve askerî yönden donanmayı iyileştirme çabaları, Alman bahriyelilerin dahil olduğu operasyonlar, gemi toplarının sökülerek cephede kullanılması ve Alman Akdeniz Filosu'ndan oluşan makineli tüfek birliğinin Çanakkale kara muharebelerine katılımları, Alman denizaltılarının katkıları ile Alman komutanlarının savaşa katkılarına dair farklı görüşleri ele alınmıştır.

Bilindiği üzere Alman Akdeniz Filosu (Deutsche Mittelmeerdvision) komutanı olan Amiral Wilhelm Anton Souchon Almanya ile ittifakın hemen akabinde *Goeben* ve *Breslau* adlı Alman savaş gemileriyle 10 Ağustos 1914 tarihinde İstanbul'a geldikten sonra Osmanlı Donanma Komutanlığı görevine getirilmiştir. Osmanlı hükümetince satın alınarak Yavuz ve Midilli olarak adlandırılan bu iki geminin komutan ve mürettebatının ekserisi Alman bahriyelilerden müteşekkildi. Osmanlı donanmasının en güçlü bu iki gemisi Çanakkale Cephesi'ne gelmemiş Karadeniz'de Osmanlı hizmetinde bulunmuşlardır. Ancak bu gemilerin topları sökülerek Çanakkale deniz savaşlarında bataryalara konulmuş ve oluşturulan makineli tüfekli çıkarma birliği ile tahliye kadar kara muharebelerinde etkili olmuşlardır. (s. 20). Alman Akdeniz Filosu'nun harp ceridesinde Deniz Binbaşı Karl Nicolaus Rohde'nin Çanakkale'den gelip Yavuz'un Çanakkale Boğazı'nda endirekt atış yapma durumu üzerine bir değerlendirme sunumu yaptığından bahsedilmektedir. Bu değerlendirmeye göre, fiziki büyüklüğü sebebiyle Yavuz hem düşman için açık hedef olacak hem de atışlar için geminin hareketli olması gerektiğinden manevra imkânı açısından büyük zorluklar yaşanacaktı. (s. 252-253) Bu durum büyük iki kruvazörün savaş süresince Çanakkale Cephesine gelmemiş olmasını izah eder niteliktedir.

Yedinci bölümle (188-208) başlayan eserin ikinci kısmı Amiral Souchon'un 9 Eylül 1914'te Osmanlı Donanması Birinci Komutanlığına atanmasıyla başlatılan çalışmaları ele alınmaktadır. 16 Eylül'de görevinden ayrılan İngiliz Islah Heyeti Başkanı Amiral Limpus döneminde donanmanın işlevsizleştirildiği propagandası, İngiltere'nin Ağustos başında önceden siparişi verilmiş ve yapımı tamamlanmış iki Osmanlı zırhlısına el koymasına karşı gelişen kamuoyu tepkisiyle harmanlanmıştı. Bahriye Erkân-ı Harbiye Reisi Rauf Bey'e göre bu dönemde donanma Alman tesiri altına girmiş ve Osmanlı tarafında memnuniyetsizlikler baş göstermiştir. (s. 191-2)

Alman Donanma Bakanı Amiral Tirpitz henüz 14 Ağustos 1914 tarihinde İstanbul'a ulaşan Amiral Souchon'a, Osmanlı Donanması'nı canlandırmak üzere personel ve materyal konusunda ne istenirse gönderileceğini belirtmiş ve akabinde bahriyeli 27 subay ve 521 personel İstanbul'a göndermiştir.

Yavuz'daki Alman bahriye subayı Theodor Kraus, 1917 yılında kaleme aldığı hatıralarında 1914 Ekim sonuna kadarki üç aylık zamanda verilen eğitim ve talimlerle Türk donanmasının yüksek bir savaş kabiliyeti kazandığını belirtmiştir. Savaş başladığında Osmanlı Donanmasındaki Alman subay ve mürettebatın sayıları şu şekildedir: Yavuz'da 1.292, Midilli'de ise 461. Diğer gemilerdeki Almanların sayısı ise şöyle verilmiştir: Turgut 22, Barbaros 19, Hamidiye 16, Mecidiye 24, Peyk 14, Berk 12. Geri kalan daha küçük gemilerden oluşan filotillalardaki Alman sayısı ise toplam 85 olarak verilmiştir. (s. 204)

Çanakkale cephesindeki operasyonlarda Alman bahriyelilerin rolünü anlatan sekizinci bölümde (205-248) Osmanlı ve Alman tarafının muharebelerde koordineli hareket ettikleri gösterilmektedir. İtilaf donanmasının ilk olarak Çanakkale Boğazı'nın giriş istihkamlarını 3 Kasım 1914 tarihinde bombalaması üzerine Osmanlı başkentinin tehdit altına girmesiyle Amiral Souchon'un dikkati bu noktaya yoğunlaşmıştır.

Bu noktada yazar Çanakkale Cephesi'ne katkıları bağlamında Osmanlı muhriplerince düzenlenmiş iki operasyonu ele almıştır. Alman Deniz Yüzbaşı von Fircks'in yönetimindeki Demirhisar muhribi, abluka altındaki Boğaz'dan çıkmayı başarmış ve 11 Mart gecesi İngiliz filosuna ait bir gemiye hasar verdikten sonra İzmir'e gitmiştir.

Osmanlı Donanması'nın Çanakkale'deki zafere önemli katkılardan bir diğeri ise yüz civarında Osmanlı ve 20 Alman mürettebatından oluşan ve Yüzbaşı Ahmet ve Alman Yüzbaşısı Rudolf Firle komandasındaki Muavenet-i Milliye gemisinin operasyonlarıdır. Kara muharebelerinin başlarında Morto koyundaki mevzileri ateş altına alan Osmanlı askerleri, hiç susmayan gemi “kocakarı” lakaplı İngiliz zırhlısı *Goliath*'ı 13 Mayıs 1915 tarihinde batırmıştır. Yaklaşık 700 mürettebatıyla batan bu İngiliz zırhlısı, komutanıyla birlikte 570 subay ve denizciye mezar olmuştu. Muavenet-i Milliye'nin başarılı “huruç operasyonu”, Osmanlı'da moralleri düzeltirken, İngiltere'de şok etkisi yaratmış ve İngiliz Donanma Bakanı Winston Churchill'in istifasını sağlamıştı. Mürettebatına başarılarından dolayı Sultan Mehmed Reşad tarafından madalya verilen Muavenet'in bu Türk-Alman ortak başarısından 15 Mayıs tarihli *İkdam* gazetesi de övgüyle bahsetmektedir. (s. 226-227) Yazara göre, taraflarca farklı şekilde sahiplenilmesinin

ötesinde, planlanma ve uygulama aşamalarında koordineli şekilde gerçekleştirilen bu operasyonun Osmanlı-Alman ortak yapımı olduğunu söylemek mümkündür.

II. Meşrutiyetin ilanı sonrası Almanya'dan alınan Barbaros ve Turgut Reis Zırhlıları Çanakkale kara operasyonlarına sundukları endirekt atışlarının plan ve uygulanmasında da Alman subaylarının etkisi bulunmaktadır. Bu iki gemi 17 Şubat 1915'te Donanma İkinci Kumandanı Yarbey Arif Bey kumandasında Çanakkale'ye gönderilmişlerdi. Turgut Reis ve Barbaros zırhlıları mayın hatları gerisinde kalarak, düşman filosunun savunmayı aşması durumunda Boğaz'ın müdafaasını takviye edeceklerdi. 19 Şubattaki İtilaf Donanmasının ilk büyük deniz saldırısını Amiral Usedom, Enver Paşa ve onun kurmay başkanı Bronsart von Schellendorf cephede gözlemlemişlerdi.

Bu iki zırhlı Nisan ayında Boğaz girişini bombardıman eden *Lord Nelson* ile *Majestic* gemilerine başarılı aşırma atışları ve Gelibolu yarımadasının en dar bölgesi olan Bolayır'dan Saros Körfezi'nde bulunan İtilaf gemilerine endirekt atışlar yapmışlardır. Gemilerden biri yakıt ve malzeme ikmali ile beşinci orduya cephane desteği için İstanbul'a giderken diğeri cephede kalıyordu. Mayıs sonunda Alman U21 denizaltısının iki İngiliz zırhlısını batırmasıyla İtilaf gemileri Mondros Limanı'na çekilmiş ve zırhlıların yükü hafiflemişti. Ancak Barbaros'un, kara muharebelerinin ilerleyen safhasında 8 Ağustos 1915'te Bolayır'ın güneybatısında İngiliz denizaltısı E11 tarafından torpillenerek batması Osmanlı tarafında moral bozukluğu yaratmıştı.

Müteakip dokuzuncu bölüm (249-293) Yavuz ve Midilli'nin desteğini ele almıştır. Amiral Souchon komutasındaki bu iki savaş gemisi, varlıkları ile Ruslara karşı caydırıcı olmuş, Çanakkale cephesine gelmemiş, ancak sökülen topları ve cephaneliği ile filo personeli Çanakkale cephesinin deniz ve kara muharebelerine katkı sunmuşlardır. Nitekim 1915 Mayıs ayı başında bu iki geminin Alman mürettebatından makineli tüfeklerle donatılmış Çıkarma Birliği (Landungssabteilung) Gelibolu'daki muharebelere katılmış ve birliğin bir kısmı İtilaf kuvvetlerinin tahliyesi sonrası düşmanın gözlemlenmesi için yarımada kalmıştır.

8 Ağustos 1915'te İtilaf kuvvetleri içinde Yeni Zelanda birlikleri, Conkbayırı'nda ulaştıkları en uç nokta olan 25. Alay'ın gözlem

siperinden iki saat içinde püskürtülmüşlerdir. Ancak İngilizlerin bölgeden tamamen atılması Anafartalar Grup Komutanı olarak atanan Kurmay Albay Mustafa Kemal Bey [Atatürk] komutasındaki birliğin 10 Ağustos'taki süngü hücumu ile mümkün olmuştur. (s. 277)

1915 yılının sonbahar aylarında Bulgaristan'ın İttifak Devletleri'ne katılması, Sırbistan cephesindeki başarı ve İstanbul'a ulaşımı sağlayan Balkan koridorunun açılmasıyla Almanya'dan silah ve cephane erişiminin sağlanması Çanakkale Cephesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştu. İtilaf donanmasının bu şartlarda çekilmeyi planladıkları ve ilkin 19-20 Aralık 1915 gecesi Gelibolu yarımadasının kuzey bölgesinden çekildikleri görülmüştür. Von Sanders'in yaveri Prigge de çekilme fark edildiğinde taarruz emri verilmiş olsa da mayınların Türk birliklerinin ilerlemesine mâni olduğundan, İngilizlerin az kayıpla tahliye olduklarını belirtmiştir. İtilaf güçleri 1916 yılı ocak ayının 8'ini 9'una bağlayan gece yarımadanın güneyindeki Seddülbahir'den de tahliyeyi tamamladılar. Beşinci Ordu Komutanı Liman von Sanders “tüm dikkatimize rağmen düşmanın tahliyede başarılı olduğunu” belirtmektedir. (s. 284-7) Alman Çıkarma Birliği'nin kayıp listesine bakıldığında 3 Mayıs-29 Aralık 1915 arasında toplam 32 kayıp olduğu görülmektedir. Nitekim isimleri tespit edilen Almanların Tarabya'da temsili mezarları bulunmaktadır. Savaşın sonuna kadar gözlem istasyonlarında konuşlandırılan Alman birlikleri 31 Ekim 1918 günü Mondros Ateşkesi'yle Çanakkale'den ayrılmışlardır.

Altıntaş, Alman kaynakları ve hatıratların Çanakkale Cephesi'ndeki faaliyetlerini kahramanlık hikayesine dönüştürdüklerini tespitle, bu durumun Türk milli tarih yazımının tepkisine yol açtığına dikkat çekmektedir. (s. 263-4)

Çanakkale Cephesi Alman gazetecilerin de ilgisini çekmiş, Hazi-ran 1915'te Zığındere'deki ateş hattına kadar giden muhabir Schlombach, “Türk tarafının coğrafi üstünlüğünün bariz olduğunu, çünkü İngiliz mevzilerini engelsiz görebildiklerini ve Alman askerlerinin bu mevziye “Bismarck Tepesi” adını verdiklerini belirtmiştir. (s. 271-2)

Onuncu bölüm (295-324) Alman denizaltı (tahtelbahir) desteğine dairdir. İtilaf donanması Çanakkale'deki muharebelerde deniz altı operasyonları düzenlemiş, buna karşın Alman denizaltıları Osmanlı donanmasına destek vermiştir. Aralık ayının ortalarındaki ilk İtilaf

saldırısında İngiliz B11 denizaltısı Mesudiye zırhlısını batırmış, 15 Ocak 1915'te Fransız denizaltısı Saphir ise Anadolu Mecidiye tarafından batırılmıştır. Bu tehlikeye karşı Almanya'ya bir yandan denizaltı talebi iletilirken, öte taraftan denizaltılarda görev almak için eğitim amacıyla Almanya'ya subay gönderilmiştir. Çanakkale'ye 1915 Mayıs ayından itibaren ulaşan ondan fazla Alman denizaltısı ve personeli Çanakkale ve İstanbul Boğazları çevresi ile Ege, Marmara ve bilhassa Karadeniz'de Osmanlı ülkesine savaş boyunca destek sağlamış üstelik bu destek sadece savaş amaçlı olmayıp lojistik olarak da gerçekleşmiştir. Öyle ki bu destek İstanbul'dan Çanakkale'ye kadar deniz yolunun deniz altından korunması ve Zonguldak'tan Karadeniz üzerinden getirilen kömürün güvenliğinin sağlanması şeklinde olmuştur.

Adriyatik'teki Pola Limanı'nda monte edilerek Çanakkale'ye ulaşan ilk Alman denizaltısı Deniz Yüzbaşı Voigt kumandasındaki küçük UB8 olmuştur. Ardından gelen Deniz Yüzbaşı Otto Hersing idaresindeki büyük tip Alman U21, 25 Mayıs 1915 günü Arıburnu önlerinde İngiliz *Triumph* zırhlısını, 27 Mayıs günü ise Seddülbahir önlerinde *Majestic* zırhlısını batırmasıyla meşhur olmuştur. Dolayısıyla kara muharebelerine, yani Çanakkale'de elde edilen zafere önemli katkıda bulunmuştur. Alman subay Hans Kannengiesser, *Triumph*'un batırılması akabinde Türk siperlerindeki sevincin çok büyük olduğundan ve “Allah büyük, Almanlar büyük” diye bağırдықlarından bahsetmektedir. (s. 311) Hersing 1932 yılında yayımlanan anılarında hem Wilhelmshaven'dan Çanakkale'ye gelişini hem de denizaltısı ve ekibiyle iki İngiliz zırhlısını batırmayı başardığı olayları detaylıca anlatmaktadır. U21'in hikayesini anlatan Clemens Laar'ın kitabına göre U21, gemileri batırıp İstanbul Galata'da su üstüne çıktığında denizaltının güvertesine ilk gelenlerden biri Enver Paşa olmuş ve Hersing'in elini sıkarak “Son anda yetiştiniz” demiştir (s. 315). 1915 Haziran ayında gelen UB7, UC13, UB14 ve UB15 denizaltılarından bazıları Karadeniz'de faaliyet göstermişlerdir.

Eserin son on birinci bölümünde (325-334) Osmanlı Ordusu'ndaki Alman Askeri Misyon Şefi ve Beşinci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in savaşa Alman katkısının eleştirel değerlendirmesine yer verilmiştir. Sanders bir yandan gerek Boğazlar Komutanı Amiral Useedom diğer yandan Osmanlı Donanması Komutanı Amiral Souchon'dan Gelibolu Yarımadası'nda devam eden kara muharebelerine katkı

sağlamaları için talepte bulunmuş ancak onlardan gördüğü desteği yetersiz bularak Alman komutanların karada kazanılan zafere olan etkilerinin büyütülmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Von Sanders'in yaveri olan ve Çanakkale seferine katılan Dr. Carl Mühlmann “Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Silah Arkadaşlığı” adlı eserinde (s. 56-61) Çanakkale'nin tutulmasının Almanya ve müttefikleri için önemini şu şekilde belirtmiştir:

Savaşın başlamasından itibaren Türk Ordusu'nun silah ve cephane ihtiyacının karşılanması için Alman ve Türk Genelkurmayları arasında yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmıştır. Sırbistan'ın bertaraf edilmesi ile Almanya, Avusturya-Macaristan ile Osmanlı Devleti arasında ulaşımı sağlayan demiryolu hattı ancak 1915 sonunda açılabilmiştir. İstanbul'a doğrudan ulaşımın sağlanmasından sonra günlük 60-80 vagon silah, topçu ve teknik teçhizat gönderildi. Eylül 1914'ten itibaren Çanakkale'ye gönderilen 500 Alman subay ve askeri topçu ve makinalı tüfek, denizaltıları ve uçakları ile savaşmış, ayrıca İstanbul'da cephane üretiminin arttırılmasında, istihbarat ve sağlık malzemesi desteği sunmuştur.

Çanakkale muharebeleri üzerine Alman yüksek makamlarının Osmanlı Başkomutanlığından, Liman von Sanders'ten, Askerî Ataşeden, Büyükelçiden aldığı raporların yanında Amiral Usedom, Amiral Souchon ve Birinci Ordu Komutanı Goltz Paşa gibi komutanlardan raporlar aldığı bilinmektedir. Bu kadar farklı kaynaktan gelen bilgiler üst yönetimin durum hakkında net bir fikir edinmesini güçleştirmiştir. Yazara göre bu raporlar ve yaşananlardan Çanakkale'deki zaferin paylaşım mücadelesinin daha muharebeler döneminde başladığı ve konunun Türk ve Alman tarih yazımının bir meselesi olduğu gibi Alman komutanların arasında da bir sorun oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Genel Değerlendirme

Ezcümle bahse konu bu çalışma, Osmanlı Donanması'nın Çanakkale Cephesi'ndeki harekâtını donanmada görevli Alman bahriyelileri üzerinden incelemiştir. Eser “Alman Bahriyeliler” başlığını taşımasına rağmen deniz, kara, hava, sıhhiye, istihbarat, eğitim, organizasyon, lojistik, sevk ve idare, operasyon ve sair alanlarda Alman

varlığını incelemiştir. Ayrıca operasyonel düzeyde deniz, çıkartma harekâtı ve kara muharebeleri ile İtilaf askerlerinin 8/9 Ocak 1916'da Çanakkale cephesini tahliyesi ve akabinde savaş sonuna kadar Boğazları koruma esnasındaki Alman desteği detaylı olarak ele alınmıştır. Çanakkale ve İstanbul Boğazının savunmasında Alman askerî varlığının 2 Ağustos 1914 tarihli Osmanlı-Alman Askeri ittifak anlaşmasının akabinde başlayarak, Osmanlı Devleti'nin savaştan çekildiği 31 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar devam ettiğini görüyoruz.

Yazar Dr. Altıntaş'ın önsözde belirttiği üzere eserinde Birinci Dünya Savaşının belirleyici cephelerinden olan Çanakkale cephesindeki Alman etkisini, özellikle Alman bahriyelilerle ilgili Federal Alman Dışişleri, İmparatorluk Arşivi Tereke ve Donanma Arşivi fonları ile ilgili Türk Arşivlerinden Deniz Tarihi Arşivi, ATASE, TTK arşivi, süreli yayınlar ve diğer ikincil kaynaklar temelinde ele almış ve başarılı bir şekilde bu hedefini gerçekleştirmiştir. Çalışmada kaynakların detaylı ve itinalı olarak incelediği ve bulguların esere yansıdığı görülmektedir.

Savaşa değişik düzeyde katılan Alman ve Osmanlı subayının savaş esnasında veya sonraki yıllarda kaleme aldıkları raporlar, biyografi ve hatıratlar konuya dahil edilmiş ve yorumlanmıştır. Özellikle yazarın araştırmasında kullandığı Alman arşiv malzemesi, Alman askerlerinin anıları, Harbiye Nezareti ve Alman muhatapları, Genelkurmay Başkanı von Falkenhayn, Donanma Bakanı Amiral Tirpitz, Kayzer II. Wilhem, Osmanlı ordusunda görevli üst düzey paşalar Souchon, Merten, Usedom, von Sanders ve Büyükelçi von Wangenheim vs ile yazışmaları esere aktarılmış ve Alman bakış açısı ve anlayışı okura aktarılmıştır.

Sonuç olarak müttefik Almanya Çanakkale cephesine gerek asker, subay, eğitim, kumanda, organizasyon, sahra sıhhiye ekipmanları, haberleşme ve gerekse de cephe, uçak, zırhlı, top, denizaltı ve benzeri alanlarda çok yönlü destek sağlamıştır. Fiili olarak deniz ve kara savaşlarında Alman subay ve askeri cephede Türk kumandan ve askerleriyle koordineli olarak mücadele etmiştir. Kuşkusuz cephede farkı din ve dilden askerlerin iletişiminde, koordinasyon ve operasyonlarda bazı görüş ayrılığı ve anlaşmazlık içinde olmaları doğaldır.

Bütün olarak bakıldığında Alman desteğinin Osmanlı'nın savaşma kabiliyetine farklı aşamalarda ek katkı sunduğu açıktır. Nasıl ki

futbol müsabakalarında takım oyuncularının başarıya katkıları sadece detayda önem arz ediyorsa, savaştaki zaferde de detaydaki katkılar olduğu şekil ve genel başarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmelidir. Tezin kurgusunda eksikliği hissedilen şu noktaları da belirtmek gerekir. Giriş kısmında konunun araştırılma durumuna dair literatür özeti yapılsaydı, bu çalışmanın hangi boşluğu doldurduğu veya literatüre hangi yeni yorumu kattığı belirtilebilir ve çalışmanın özgünlüğü ortaya konulabilirdi. Ancak bu konunun 2024 yılında Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisinde “Çanakkale Savaşı'nda Müttefiklik ve Alman Kaynakları” başlıklı ayrı bir makale ile işlendiğini belirtmek gerekir. Eserde teoriyle bezenmiş bir hipotezi sorgulamak ve bu bağlamda ortaya atılacak sorulara cevap aramak şeklinde bir problematik ortaya konulsaydı, okuyucuyu analitik düşünmeye sevk etmek ve eserde sürükleyicilik sağlanabilirdi.

Bu titiz çalışma ile yazar Çanakkale Savaşı Tarihine Alman bahriyeliler boyutuyla büyük bir katkı sunmuştur. Eserin hasılasını özetleyen bir makalenin Almanca yayınlanması yerinde olacaktır. Yazarın da belirttiği üzere Osmanlı-Alman ittifak ilişkisini bütün boyutları ile anlayabilmek için benzeri nitelikli araştırmalara devam edilmesi gerekmektedir.